

УДК 636:638.141

DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2024.140.51>

СЛАВЕТНІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО БДЖІЛЬНИЦТВА

Євстафієва Ю.М. – к.с.-г.н.,

доцент кафедри технології виробництва і переробки продукції тваринництва,
докторант,

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Бучковська В.І. – к.с.-г.н.,

доцент кафедри технології виробництва і переробки продукції тваринництва,
докторант,

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Вулик є місцем проживання бджолиної сім'ї і основним об'єктом роботи пасічника. На початку 19 століття традиційне бджільництво з використанням нерозбірних вуликів вимагало загибелі бджолиних сімей заради отримання меду. У 1814 році український бджоляр Петро Іванович Прокопович запропонував першу в світі конструкцію розбірного рамкового вулика, який швидко набув поширення у світі. Він був найкращим чином пристосований до роботи, адже не тільки забезпечував легкий доступ до стільників, але й дозволяв отримувати мед без завдання шкоди бджолиним сім'ям.

Вулик є місцем проживання бджолиної сім'ї і основним об'єктом роботи пасічника. Тому успіх пасічництва залежить від того, наскільки він сприяє розвитку сім'ї й прояву її продуктивних якостей, а також від зручності у роботі. Вулики повинні надійно захищати бджолине гніздо від холоду, різких змін температури і вологості повітря; мати достатній об'єм для розвитку сім'ї й розміщення запасів корму; бути зручними для роботи пасічника і пристосованими для забезпечення вентиляції гнізда; за розмірами деталей відповідати біологічним особливостям сім'ї та технології виготовлення; бути пристосованими до перевезень бджолиних сімей і мати просту конструкцію та не високу собівартість. Раннє бджільництво з використанням нерозбірних вуликів вимагало вбивства бджолиних сімей заради отримання меду. Це значно знижувало товарний характер виробництва і вело до знищення найбільш продуктивних сімей.

Нашими дослідженнями встановлено, що винахід Петра Івановича Прокоповича – розбірного рамкового вулика став першою сходинкою до стрімкого розвитку бджільництва не тільки в нашій країні, але далеко за її межами. Вулик конструкції Прокоповича швидко поширився у світі. Подальші модифікації розбірних вуликів в Європі та США дозволили вирішити питання безпечної зимівлі бджолиних сімей. Розбірний вулик знайомої нам сучасної конструкції з'явився у 1851 році в США. І нині Україна займає одне з перших місць в Європі з виробництва меду. Цей винахід став підґрунтям для інших вагомих нововведень у сучасне бджільництво.

Ключові слова: бджола, рамковий вулик, мед, бджолина сім'я, винахід.

Yevstafieva Yu.M., Buchkovska V.I. Glorious pages of the history of ukrainian beekeeping

The beehive is the residence of the bee family and the main object of the beekeeper's work. At the beginning of the 19th century, traditional beekeeping with the use of indestructible hives required the death of bee colonies in order to obtain honey. In 1814, the Ukrainian beekeeper Petro Ivanovych Prokopovich proposed the world's first collapsible frame beehive design, which quickly spread throughout the world. It was the best adapted to the work, because it not only provided easy access to the combs, but also allowed to get honey without harming the bee colonies.

The beehive is the residence of the bee family and the main object of the beekeeper's work. Therefore, the success of beekeeping depends on the extent to which it contributes to the development of the family and the manifestation of its productive qualities, as well as on the convenience of work.

Beehives must reliably protect the bee nest from the cold, sudden changes in temperature and air humidity; to have a sufficient volume for the development of the family and the placement

of feed stocks; be convenient for the work of the beekeeper and adapted to ensure ventilation of the nest; according to the size of the parts, they should correspond to the biological characteristics of the family and the manufacturing technology; be adapted to the transportation of bee families and have a simple design and low cost. Early beekeeping, using non-collapsible hives, required the killing of bee colonies in order to obtain honey. This significantly reduced the commodity nature of production and led to the destruction of the most productive families.

Our research has established that the invention of Pyotr Ivanovich Prokopovich – a collapsible frame beehive became the first step towards the rapid development of beekeeping not only in our country, but far beyond its borders. Prokopovich's beehive quickly spread throughout the world. Further modifications of collapsible hives in Europe and the USA made it possible to solve the issue of safe wintering of bee colonies. The collapsible beehive of the modern design familiar to us appeared in 1851 in the USA. And now Ukraine occupies one of the first places in Europe in terms of honey production. This invention became the basis for other important innovations in modern beekeeping.

Key words: *bee, frame hive, honey, bee colony, invention.*

Постановка проблеми. На всіх історичних етапах розвитку людства наукові відкриття відіграють ключову роль у формуванні його розвитку, надаючи нам нові знання та можливості. Вони дозволяють нам краще зрозуміти навколишній світ, розширити межі нашого знання та покращити якість життя. Кожне наукове відкриття має свій значний внесок у прогрес та розвитку суспільства. Розвиток традиційного для України бджільництва перебуває у прямій залежності від його наукового забезпечення. Тому, ми хочемо висвітлити значення винаходу П.І. Прокоповича рамкового вулика для розвитку бджільництва [1, 2, 6, 10, 11].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Мед – один із найдавніших продуктів, що використовуються людиною для збагачення свого раціону [1, 6, 7, 11]. Історія появи меду як продукту харчування налічує понад 15 тисяч років – археологи знайшли підтвердження того, що ще в кам'яному столітті люди витягали стільники з тягучою ароматною начинкою з отворів у скелях [4, 5, 11]. У давньо-египетських папірусах можна виявити перші згадки про мед – робота з видобутку меду вважалася почесною. Проте не завжди видобуток меду носив гуманний характер, видобуток меду майже завжди супроводжувався загибеллю бджолоїної сім'ї [8, 9, 12].

Вулик є місцем проживання бджолоїної сім'ї і основним об'єктом роботи пасічника. Тому успіх пасічництва залежить від того, наскільки він сприяє розвитку сім'ї й прояву її продуктивних якостей, а також від зручності у роботі. Вулики повинні надійно захищати бджолоїне гніздо від холоду, різких змін температури і вологості повітря; мати достатній об'єм для розвитку сім'ї й розміщення запасів корму; бути зручними для роботи пасічника і пристосованими для забезпечення вентиляції гнізда; за розмірами деталей відповідати біологічним особливостям сім'ї та технології виготовлення; бути пристосованими до перевезень бджолоїних сімей і мати просту конструкцію та не високу собівартість [2, 5, 9]. Раннє бджільництво з використанням нерозбірних вуликів вимагало вбивства бджолоїних сімей заради отримання меду. Це значно знижувало товарний характер виробництва і вело до знищення найбільш продуктивних сімей. Хід розвитку бджільництва у світі змінив винахід українцем Петром Івановичем Прокоповичем рамкового вулика [3, 5, 9, 10].

Матеріали та методи досліджень. Методологічною основою дослідження стали загальні принципи об'єктивності, історизму, які передбачають об'єктивний опис і аналіз подій, явищ на основі науково-критичного використання різноманітних джерел. Дослідження ґрунтується на використанні принципів

історичної достовірності, об'єктивності, системності та комплексності. Авторами використані загально-наукові (аналіз, синтез, типологізація), міждисциплінарні (структурно-системний) і власне історичні (проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний та ін.) методи, а також методи джерелознавчого та архівознавчого аналізу.

Результати досліджень. Петро Іванович Прокопович – український бджоляр, вчений, практик, просвітник, основоположник раціонального рамкового бджільництва. Народився 29 червня (10 липня) 1775 року у с. Митченки (нині Ніжинський район, Чернігівська область) поблизу Батурина, у сім'ї дворянина-священника козацького роду. Помер 22 березня (3 квітня) 1850 року у с. Пальчики (нині Ніжинський район, Чернігівська область).

У 1814 році Петро Іванович запропонував першу в світі конструкцію розбірного рамкового вулика, який не тільки забезпечував легкий доступ до стільників, але й дозволяв отримувати мед без завдання шкоди бджолиним сім'ям. Прокопович уперше виділив рамку у самостійну частину бджолиного житла. Такий винахід оберігав бджіл при відборі меду, можна було вільно оглянути сім'ю та активно впливати на перебіг її розвитку.

Усвідомлюючи важливість поширення свого винаходу, П. Прокопович у 1828 р. відкрив першу в Європі школу пасічників. Спершу вона містилася в селі Митченках Конотопського повіту Чернігівщини, а з 1830 р. – у селі Пальчики. Кожен рік в школі навчалось 70-80 осіб, і за 53 роки існування школи з неї вийшло понад 700 кваліфікованих пасічників. Взимку проводились теоретичні заняття, а влітку – практичні. Кожен учень мав по 10 вуликів і кожну групу з десяти учнів очолював бригадир – старший учень. В період роїння на пасіці запроваджували чергування. Бджолярська школа пережила свого засновника Петра Прокоповича на 29 років. Справу великого бджоляра продовжив його син Степан. Згодом пасіка П. Прокоповича стала найбільшою в світі – вона нараховувала 10 000 бджолосімей.

Петро Іванович сам виготовляв вулики і випробовував їх, уважно спостерігаючи за поведінкою бджіл, працював над удосконаленням догляду за бджолами, вів щоденник, займався лікуванням комах і багатьма іншими питаннями. Він був вірний своїй справі як ніхто інший. За лічені роки він став знаменитим бджолярем, створив найбільшу не тільки в Україні, але і в світі пасіку – більше 10 000 бджолиних сімей.

Вулик конструкції Прокоповича швидко поширився у світі. Подальші модифікації розбірних вуликів в Європі та США дозволили вирішити питання безпечної зимівлі бджолиних сімей. Розбірний вулик знайомої нам сучасної конструкції з'явився у 1851 році в США. І нині Україна займає одне з перших місць в Європі з виробництва меду.

Висновки. Отже, винахід Петра Івановича Прокоповича – розбірного рамкового вулика став першою сходинкою до стрімкого розвитку бджільництва не тільки в нашій країні, але далеко за її межами. Цей винахід став підґрунтям для інших вагомих нововведень у сучасне бджільництво.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боднарчук Г.Л. Історія розвитку та сьогодення бджільництва в Україні. *Історичні записки: збірник наукових праць*, 2009. Вип. 1. С. 26-30.
2. Бородай І. До історії становлення дослідної справи у галузях тваринництва. *Історія української науки на межі тисячоліть. Дніпропетр. нац. ун-т. Держ. наук. с.-г. бібл. Укр. акад. аграрн. наук*. Вип. 42, 2009. С. 49-57.

3. Бородай І. С. Зоотехнія як історично сформована система наукового знання. *Зоотехнічна наука: історія, проблеми, перспективи*: матер. Міжнародної наук.-практич. конф. Задерія. Кам'янець-Подільський, 2011. С. 6-8.
4. Броварський В.Д., Багрій І.Д. Розведення та утримання бджіл. Київ, 1995. 224 с.
5. Вулик Прокоповича: веб-сайт. URL <https://bee.net.ua/vulik-prokopovicha> (дата звернення 20.11.2024).
6. Дейнека Марта Розвиток вітчизняного бджільництва в світовому контексті: історичні віхи. *Історія науки і біографістика*. 2022. № 1. С. 156-169 <https://inb.dnsbg.com.ua/2022-1/08.pdf>
7. Дудинський Т.Т., Дудинська А.Т. Основи бджільництва. Ужгород, 2012. 136 с.
8. Загадка вулика Прокоповича: веб-сайт. веб-сайт. URL <https://gornich.com.ua/post/zahadka-vulyka-prokopovycha> (дата звернення 10.12.2024).
9. Історія винайдення вулика українцем Петром Прокоповичем: веб-сайт. URL: <https://we.org.ua/kultura/narodni-remesla/istoriya-vynajdennya-vulyka-ukrayintsem-petrom-prokopovychem/> (дата звернення 20.11.2024).
10. Капшук В.Ю., Копиця О.В., Швацький О.А., Щербаков О.В., Бондаренко О.М. Із історії вітчизняного бджільництва. *Актуальні питання технології продукції тваринництва*: II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція. Полтава, 2017. С. 21-26.
11. Корбич Н.М., Овдієнко А.М. Розвиток бджільництва в історичному аспекті. *Актуальні проблеми підвищення якості та безпека виробництва й переробки продукції тваринництва*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро. 2020. С. 189-190.
12. Рак Т. М., Яценко Л. І., Бджола протягом віків. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. № 4. 2011 С. 86-90.